

1.03 kratek znanstveni članek

UDK 929 Vega J.
prejeto: 3. 8. 2005

Matija Žargi

dr. zgodovinskih znanosti, muzejski svetnik, Narodni muzej Slovenije, Prešernova 20, SI-1000 Ljubljana
e-mail: matija.zargi@narmuz-lj.si

Jurij Vega o sebi

IZVLEČEK

Jurij Vega je 31. julija 1800 ob prošnji cesarju Francu I., da mu podeli baronski naslov, napisal tudi svoj življenjepis. Poudarjal je predvsem svoje vojaške zasluge v bitkah za Beograd in v Porenju. Manj se je zadržal pri svojem strokovnem delu. Omenil je le četrti zvezek matematičnih predavanj in logaritemske tabele. Vegov življenjepis nam govori o ambicioznem človeku, ki je naglo vojaško napredoval, postal član več akademij in drugih znanstvenih združenj in končno 22. avgusta 1800 prejel dedni baronski naslov.

KLJUČNE BESEDE

Jurij Vega, baron, biografija

SUMMARY

JURIJ VEGA ABOUT HIMSELF

Jurij Vega wrote along with a request to Emperor Francis I to be granted baronial title his autobiography as well. In it, Vega emphasised his military merits in the battles for Belgrade and in the Rhineland while he did not describe his professional work as much. He mentioned only the fourth volume of mathematical lectures and the logarithmic tables. Vega's biography reveals to us an ambitious man who promoted rapidly in the military, that became member of several academies and other scientific associations, and was on August 22nd 1800 finally granted hereditary baronial title.

KEY WORDS

Jurij Vega, baron, biography

V državnem arhivu na Dunaju (Österreichisches Staatsarchiv) hranijo v fondu *Allgemeines Verwaltungsarchiv, Freiherrenstand, Georg Vega, 22. 8. 1800* tudi Vegov lastni življenjepis oziroma prošnjo cesarju, naj mu podeli dedni baronski stan. Ob robu je pismo opremil s črkami, ki označujejo priloge, kot so različna potrdila in predvsem vojaške izkaze. Jurij Vega je prošnjo cesarju oddal 31. julija 1800. V slovenskem prevodu se glasi:

Peter Wolf, Portret barona Jurija Vege, okoli 1802. (Narodni muzej Slovenije)

"11. maja 1796 mi je Vaše veličanstvo podelilo vojaško viteško odlikovanje Marije Terezije s pripadajočo brezplačno diplomom. (priloga A)¹ V skladu s 37 § statuta odlikovanja Marije Terezije mi pripada baronski stan in navadna, brezplačno izdelana diploma.² Zato si podpisani drzmem prositi

Vaše veličanstvo, da mi najmilostneje podeli dedni baronski stan, brezplačno izdelano diplomom z osnutkom grba na koncu. (priloga B)³

Pripomniti morem, da sem se 24. marca 1754 rodil na Kranjskem. (priloga C)⁴ Eden mojih prednikov se je bojeval v Španiji. Od tam je s križevniškim komturjem odpotoval v Ljubljano, kjer mu je tukajšnji križniški red podelil hišo. Po končanem študiju filozofije⁵ sem se zaposlil kot navigacijski inženir (priloga D).⁶ Za svoje delo sem dobil najboljša spričevala. (priloga E)⁷ Zato se je moja plača do konca marca 1780 povišala na 600 goldinarjev. Kljub temu sem se po tehtnem premisleku odločil za vojaški stan, kjer bom po svojem trdnem prepričanju koristneje služil cesarju, kot sem v prejšnji službi navigacijskega inženirja. Tako sem 1. aprila 1780 kot navaden topničar pristopil k drugemu topniškemu polku, kjer so me 1. aprila 1781 imenovali za podporočnika. Nato sem 18. novembra 1782 na takratni topničarski šoli drugega polka postal učitelj matematike. 1. aprila 1784 sem napredoval v nadporočnika in še naprej ostal učitelj matematike. 1. marca 1787 sem s plačo stotnika postal profesor matematike (Profesor Matheseos). Ob izbruhu vojne proti Turkom leta 1788 sem prosil cesarja Jožefa II. za dovoljenje, da bi smel v tej vojni prostovoljno sodelovati in poudaril, da bi znanost lahko koristila pri vodenju oborožitve. Potem ko sem dobil dovoljenje, sem sodeloval pri bojnih pohodih v letih 1788, 1789 in 1790. Kot topniški stotnik sem sodeloval pri obleganju Beograda in po svojih močeh pripomogel k tako hitremu zavzetju te utrdbe.⁸

³ Priloga B je barvni osnutek za baronski grb z natančnim opisom.

⁴ Priloga C je prepis krstnega lista. Vega se je rodil 23. marca 1754 in bil naslednjega dne krščen. Vega je v svojem življenjepisju torej zapisal napačen datum rojstva.

⁵ Vega je končal študij na ljubljanskem liceju avgusta 1775.

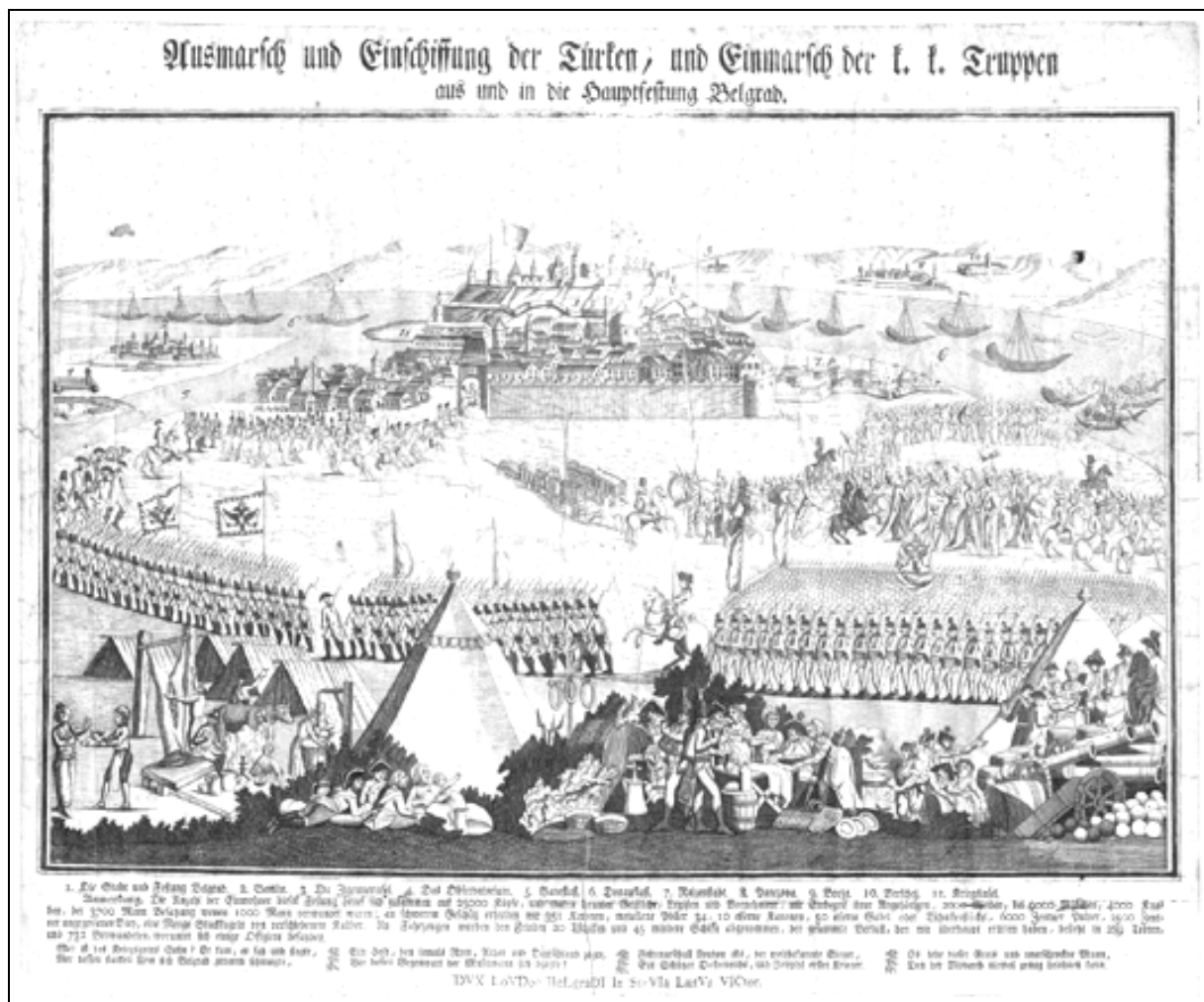
⁶ Priloga D je prepis dekreta o Vegovi zaposlitvi za navigacijskega inženirja pri regulaciji Save pod vodstvom navigacijskega direktorja za Notranjo Avstrijo Gabrijela Gruberja. Dekret, ki ga je podpisal deželni glavar Jožef grof Auersperg, je datiran 21. maja 1775, s pripombo, da lahko nastopi službo z mesečno plačo 400 goldinarjev 2. junija istega leta. Vega, kot sam piše, se je zaposlil po končanem študiju, to je šele avgusta.

⁷ Priloga E je datirana 31. marca 1780, ko se je Vega že odločil za vojaški stan. V njej pohvalno pišejo o njegovem delu in dodajajo, da je bil Gabrijel Gruber z njim nad vse zadovoljen.

⁸ Viri neposredno ne poročajo o Vegovem deležu pri zavzetju Kalemegdana. Bitka je pod poveljstvom Gideona Laudona potekala od prvih dni oktobra do 8. oktobra 1789. 9. oktobra so se Turki vdali.

¹ Priloga A je prepis diplome, ki jo je podpisal cesar Franc I.

² Hirtenfeld, *Der Militär Maria – Theresien Orden*, str. 12. Vega je bil odlikovan na dvainštirideseti promociji 11. maja 1796.

Avstrijska vojska 8. oktobra 1789 vkoraka v Beograd. (zasebna last)

V letih 1791 in 1792 sem bil nadzornik matematične šole pri bombardirskem zboru. Aprila 1793 sem napredoval v majorja in ostal nadzornik še do izbruha vojne s Francozi istega leta, ko sem bil z oblegovalnim topništvom premeščen v Alzacijo h "Corps D' Armée" grofa Wurmserja. Oblegovalnemu topništvu sem poveljeval od odhoda z Dunaja do prihoda v Zgornje Porenje. O tem poroča priloga F.⁹

Nato sem oktobra 1793 sodeloval pri zavzetju weißenburške in lauterburške linije in kot prostovoljec zavzel mesto Lauterburg. Moja dejanja in ukaze natančno opisuje priloga G.¹⁰ Pri obleganju in obstrejevanju nezavzete utrdb Fort Louis ali

Fort Vauban sem podpisani poveljeval topništvu ter s svojo hrabrostjo in modrostjo pripomogel k tako hitrem zavzetju te utrdbе, za kar sem bil prejel odlikovanje Marije Terezije. Priloga H.¹¹

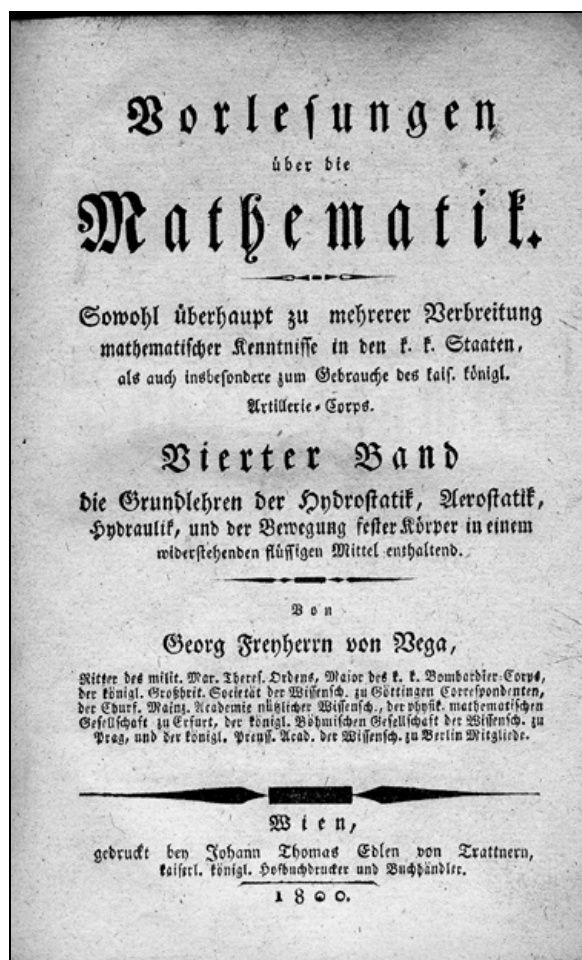
Kot dokazuje spričevalo J¹² sem na pohodu v Zgornje Porenje ob izgubi okopa "Rheinschanze" na Renu pri Mannheimu rešil vse topove. Leta 1795 sem na poziv takratnega poveljnika vojvode Alberta Saškega Tešenskega dal pri Mannheimu

⁹ Izkaz F je v glavnem vojaškem stanu v mestu Hagenau 17. decembra 1793 podpisal feldmaršal Wallis.

¹⁰ Izkaz G je vojaško potrdilo, ki govori o tem, kako je Vega brez boja zavzel mesto Lauterburg, prevzel poveljstvo mesta, razpostavil straže in zahteval kjuče od skladišč.

¹¹ Prva večja preizkušnja v Alzaciji je bila zavzetje utrdb Fort Louis, o čemer govori vojaški izkaz H. Vegi je poveljujoči general major Funk obljubil viteški križec Marije Terezije, če pripomore k zavzetju utrdbе, vendar ga to pot še ni prejel. Odlikovan je bil šele leta 1795, ko je z izumom daljnosežnih možnarjev odločilno pripomogel k zavzetju Mannheima.

¹² K prilogi J sodijo trije vojaški izkazi in Vegova primerjava dometa z možnarji, ki so bili dotlej v rabi, z njegovimi daljnosežnimi možnarji.

Jurij Vega, četrti zvezek predavanj o matematiki, 1800. (Narodni muzej Slovenije; foto: Roman Hribar).

po lastnem izumu izdelati dva nova možnarja.¹³ S tem izumom sem sodeloval pri obleganju Mannheim in konec leta 1795 pripomogel k zavzetju mesta. Leta 1796 sem sodeloval pri obrambi Mainza in pri obleganju Kehla. Kako sem se izkazal pri zavzetju Mainza in nagnal sovražnika, je opisano v prilogi L. Nato sem kot topniški poveljnik spet sodeloval pri obrambi Mainza.¹⁴ Po evakuaciji iz te utrdb in po miru v Campoformiju sem, kot piše v prilogi M,¹⁵ težko topništvo odpeljal nazaj. Od leta 1798 sem bil drugi štabni oficir pri oblegovalnem topništvu glavne armade v Nemčiji.

Poleg vojaške službe sem se ukvarjal tudi s slovstvenimi zadevami. Izdal sem novi matema-

tični učbenik za cesarsko-kraljevi topniški zbor.¹⁶ V prvem delu Böhmovega Magazina za inženirje in topničarje na strani 354 so bili očitki, "da so študentje matematike cesarsko-kraljevega topniškega zbora približno tam, kjer pruski topničarji začnejo."¹⁷ Treba je poudariti, da je v četrtem delu iste ga Magazina na strani 295 dvorni svetnik Kästner zapisal, da "je za nemške topničarje računanje kubičnega korena vrhunec njihovega znanja".¹⁸

¹⁶ Gre za četrti zvezek predavanj (*Vorlesungen über die Mathematik*, 1800).

¹⁷ Böhm, *Magazin I*, 1777, str. 354.

¹⁸ Böhm, *Magazin IV*, 1778, str. 259. Vega je to izjavo v nekoliko razširjeni obliki natisnil v predgovoru četrtega zvezka predavanj, ki ga je naslovlil vsem cesarsko-kraljevim topniškim zborom: "Vaši presoji prepuščam, ali boste ob poznavanju mojih matematičnih učbenikov in na osnovi znanj, ki ste jih iz njih črpali, zavrgli mnenje nekega Kästnerja, ki je v Böhmovem Magazinu izjavil, da "matematični dokazi doslej v učbenikih za naše nemške topničarje niso bili v navadi, saj je bilo računanje kubičnega korena vrhunec njihovega znanja." V istem Magazinu so bili objavljeni še drugi podobni očitki. V letih, ko sta izšla oba Magazina, je bil Jurij Vega še navigacijski inženir, tako da ju je najverjetneje bral pozneje kot profesor matematike.

¹³ Vegova možnarja so hranili v Vojnem muzeju na Dunaju, vendar sta bila po zagotovitvi kustosa tega muzeja najverjetneje odtujena tik po koncu druge svetovne vojne.

¹⁴ O tem dejanju govori priloga L.

¹⁵ Prilogo M o evakuaciji topov iz Mainza je podpisal Vega.

Vrednost mojega slovstvenega dela bo zagotovo koristila cesarsko-kraljevim topničarjem, saj ga hvalijo doma in v tujini in sem zato postal član več akademij znanosti, kot je razvitno iz priloge N.¹⁹ Poleg tega sem v redkih službe prostih urah spisal več logaritemsko trigonometričnih del in jih dal tiskati tu in v Leipzigu.²⁰

Dunaj, 31. julija 1800

*Jurij Vega
Major"*

Življenjepis Jurija Vege nam vsekakor govori o ambicioznem, celo častihlepem človeku, ki ga zlahka potreže kakšen večji neuspeh. O tem pričajo hitra vojaška napredovanja, želja po vojaškem odlikovanju reda Marije Terezije in nazadnje želja po pridobitvi baronskega stanu. V resnici je postal ta kmečki fant iz Zagorice priznan matematik, učitelj in neustrašen vojak, ki je večkrat odločilno pripomogel k zmagam avstrijske vojske. V prošnji za pridobitev baronskega stanu je poudarjal predvsem svoje vojaške zasluge, manj se je zadržal pri svojem strokovnem delu. Od bogate bibliografije je omenil le četrti zvezek matematičnih predavanj in le v enem stavku svoja logaritemsko trigonometrična dela, ki so bila do uvedbe računalnikov pri pouku matematike obvezen pripomoček. Ta dela je, razen prvega, spisal na bojiščih v Porenju. Zanimivi so datumi, ko je logaritemske tabele in formule končal. Prve je izračunal leta 1783, ko je bil še učitelj matematike na dunajski topničarski šoli, ostale pa med odmori na bojiščih, praviloma v začetku oktobra. 13. oktobra 1793 je Vega brez boja zavzel Lauterbourg, 13. novembra istega leta je padla močno utrjena Vaubanov trdnjava Fort Louis. 24. decembra 1794 Vega rešuje topove prek Rena pri Mannheimu. V maju 1797 je v Mainzu izšel zadnji del logaritmično-trigonometričnih ta-

bel. Istega leta je bil sklenjen mir v Campoformiju. Vega je reševal težko topništvo iz Mainza. To so bile torej okoliščine, v katerih so nastajali logaritmovniki.

Jurij Vega je ob dvajsetletnici vojaške službe 22. avgusta 1800 prejel dedni baronski naslov. Naslednje leto je svoja dela in vojaška spričevala podaril kranjskim deželnim stanovom, ki so ga medse sprejeli 26. novembra. 17. septembra 1802 je tragično umrl v Donavi pri Nusssdorfu. Njegov sodobnik, ki je Vego videl na neki maškaradi, je ob priliki zapisal: *"Opazil sem, da se mi je zdel znani matematik Vega, trden mož, tako melanholičen. Ne vem, zakaj so se mi zdele njegove oči tako žalostne. Tragična slutnja. Kaj takega!"*²¹

VIRI

NEOBJAVLJENI VIRI

Österreichisches Staatsarchiv

Allgemeines Verwaltungsarchiv, Freiherrrenstand, Georg Vega, 22. 8. 1800.

OBJAVLJENI VIRI

Böhm, Andreas: *Magazin für Ingenieur und Artilleristen, I. Band*. Gießen, 1777.

Böhm, Andreas: *Magazin für Ingenieur und Artilleristen, IV. Band*. Gießen, 1778.

Vega, Georg: *Logaritmische, trigonometrische, und andere zum Gebrauche der Mathematik eingerichtete Tafeln und Formeln*. Wien 1783.

Vega, Georg: *Logarithmisch-trigonometrisches Handbuch*. Leipzig 1793.

Vega, Georg: *Thesaurus logarithmorum completus*. Leipzig 1794.

Vega, Georg: *Logarithmisch-trigonometrische Tafeln*. Leipzig 1797.

Vega, Georg: *Vorlesungen über die Mathematik, IV. Band*. Wien 1800.

LITERATURA

Hirtenfeld, Jaromir: *Der Militär Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder, Band I*. Wien 1857.

Zörner, Christiane: *Georg, Freiherr von Vega, Leben und Werke als Offizier und Wissenschaftler*. Doktorska disertacija, tiskopis, Wien 1975.

¹⁹ Tu je Vega priložil naslovno stran njegovega četrtega zvezka svojih predavanj, kjer je razvidno, da je bil dopisni član kraljeve Britanske znanstvene družbe v Göttingenu (1794), član Akademije uporabnih znanosti volilne kneževine Mainz, član Fizikalno matematične družbe v Erfurtu (1793), član Češke kraljeve znanstvene družbe v Pragi in Pruske kraljeve akademije znanosti v Berlinu. Ob tem velja še pripomniti, da se je že pred bitko za Beograd leta 1789 in tudi pozneje neuspešno potegoval za članstvo akademije v St. Petersburgu, kjer so njegova poslana dela uvstili v tamkajšnjo biblioteko.

²⁰ Ta so: *Logaritemske, trigonometrične tabele in formule*, Dunaj 1783; *Logaritmično-trigonometrični priručnik*, Leipzig 1793 (*"Bil sem namreč na bojišču v Alzaciji"*; končano 1. oktobra 1793 v poveljstvu cesarsko-kraljeve zgornje armade, Frankenfeld ob Renu); *Popolna zakladnica logaritmov*, Leipzig 1794 (*"Končal v Mannheimu 1. oktobra 1794"*); *Logaritemsko-trigonometrične tabele I*, Leipzig 1797 (*"Ta predgovor pišem po umiku v prezimovališče po znamenitem obleganju Kehla"*); *Logaritmično-trigonometrične tabele II*, Leipzig 1797 (*"Napisano pri cesarsko-kraljevi armadi v Mainzu v maju 1797"*).

²¹ Zörner, Vega, str. 67. Sodobnik je bil pisatelj, bibliotekar in založnik Franz Gräffer (1785–1852). Gräffer je bil ob Vegovi smrti star dobrih sedemnajst let, dogodek pa je opisal v *Kleine Wiener Memorien und Wiener Dosenstücke*, ki so v petih delih izšli šele 1845/46.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Jurij Vega über sich selbst

Im Österreichischen Haus-, Hof- und Staatsarchiv in Wien wird das Gesuch Jurij Vegas, des späteren Georg Ritter von Vega, vom 31. Juli 1800 an Kaiser Franz I. um die Erteilung des Erbbarontitels aufbewahrt, der ihm als Inhaber des Ritterkreuzes des Maria-Theresienordens auch zuzustand. Das Gesuch enthält auch seinen Lebenslauf, den er mit militärischen Zeugnissen untermauerte. Stärker als seine wissenschaftliche Arbeit hob er seine militärischen Verdienste hervor.

Jurij Vega wurde am 23. März 1754 in Zagorica bei Moravče geboren. Nach Abschluss seines Studiums nahm er 1775 die Stelle eines Navigationsingenieurs an und trat 1780 als gemeiner Kanonier dem Zweiten Kanonierregiment in Wien bei. Bald wurde er zum Unterleutnant erhoben und an der dortigen Artillerieschule als Mathematiklehrer eingestellt. 1787 erhielt er den Rang eines Hauptmanns und wurde als Mathematiklehrer beim Elite-Bombardierkorps eingestellt. Im Jahr 1789 nahm er an der berühmten Türken Schlacht bei Belgrad teil. Darauf kämpfte er in den Jahren 1793-1795 gegen die Franzosen im Rheinland. Als Mathematikprofessor verfasste er vier Vorlesungsbände. Außer durch andere wissenschaftliche Arbeiten wurde er besonders durch seine Logarithmentafeln und Formeln berühmt.